

LEERWEGEN

Enkele kenmerken van de instructieweg en de ontdekkingsweg in een schema samengevat.

INSTRUCTIEWEG

De inhoud (leerstof) is gegeven, het te bereiken doel is, dat deze inhoud als zodanig, tot eigendom van de lerenden wordt. De leerweg (leergang) is een afgeleide van het daar-toe nodige leerproces, dat in drie fasen te beschrijven is: opnemen - (innerlijk) verwerken - eigendom worden (inslijpen, e.d.). In verband daarmee zijn de drie hoofdfasen van de instructie-weg: aanbieden - verwerken (als leeractiviteit) - toepassen. Een "volledige" instructieweg kan als volgt (kort) beschreven worden:

1. Inleiden

De opleider/docent maakt het doel bekend, bespreekt plaats, aanleiding, nut, e.d. van dit onderwerp (voorbereiding en motivatie).

2. AANBIEDEN

"zaaien"

De docent biedt een bepaalde (meer algemene) inhoud (informatie, begrippen, gedachten (voor-)beelden, e.d.) aan. De lerenden luisteren, lezen, kijken.

3. Instrueren voor de verwerking

De docent (instructeur) geeft aan hoe de verwerking plaatsvindt (individueel of in groepen, aan de hand van gegeven vragen, enz.).

4. VERWERKEN

"groeien"
"rijpen"

De lerenden krijgen gelegenheid het aangeboden "met zich zelf te verbinden", d.m.v. bekijken, nalezen, nadenken, vragen stellen, bespreken, vergelijken, in verband brengen met andere kennis, enz.

Dit gebeurt al of niet met begeleiding van de docent.

5. Instrueren voor de toepassing

De docent geeft aan, welke opgaven, oefeningen, enz. te maken zijn en de wijze van werken.

6. TOEPASSEN

"oogsten"

De lerenden werken, oefenen nu aan bepaalde opgaven of werkstukken, waarin de gegeven begrippen, enz. in specifieke gevallen worden toegepast en zo (geleidelijk) tot vanzelfsprekende kennis of vaardigheid worden.

7. Afsluiten

De leeractiviteiten kunnen worden afgesloten door de bereikte resultaten te toetsen. Gezien de aard van het opleidingdoel bij instructie, zouden alle deelnemers in principe hetzelfde leerresultaat moeten hebben, namelijk het bezit van de aangereikte kennis of vaardigheid.

De belangrijkste kenmerken van de instructieweg zijn:

- Een algemene, reeds nauwkeurig bekende en begrensde kennis of vaardigheid in de cultuur wordt a.h.w. verdicht tot een vermogen in ieder individu afzonderlijk. Instructie betekent eigenlijk "inbouwen", vandaar de naam instructie-weg.
 - De docent beschikt reeds over deze kennis en overziet verbanden met aangrenzende kennisgebieden; hij wordt daarom door de lerenden in principe als autoriteit aanvaard van wie men de betreffende kennis wil overnemen.
 - Instructie is een proces met een in principe gesloten doelstelling, dat daarom in hoofdzaak voorspelbaar is en ook te plannen (aangenomen dat de beginsituatie van de lerenden bekend is). Het is een reis waarvan de bestemming vastligt en waarheen de meest efficiënte route gekozen wordt.
 - De opleider/instructeur heeft aan het begin van de instructieweg een actieve rol, terwijl de lerenden afwachten; in het vervolg treedt hij steeds meer terug om gelegenheid te geven voor de activiteit van de lerenden.
 - In elke fase van de weg zijn verschillende leervormen mogelijk; bij de aanbidding kan men spreken van aanbiedingsvormen (b.v. doceren, laten zien, voordoen), bij het werken van gespreksvormen (bij individuele verwerking vindt er een gesprek van de lerenden met zich zelf plaats), bij de toepassing van werkvormen.
-

ONTDEKKINGSWEG

Deze weg begint, als wij iets in de werkelijkheid waarnemen, waarvan we de samenhangen (nog) niet kennen of begrijpen. Het "daarachter komen" is een leerproces, dat eveneens in drie stappen te beschrijven is: ervaren - ontdekken - inzien. Dit leerproces voltrekt zich in het leven min of meer vanzelf. Willen we dit op een meer actieve en systematische wijze in een opleiding laten plaatsvinden, dan kiezen we de ontdekkingsweg. De drie hoofdfasen kunnen genoemd worden: handelen/waarnemen - (onder-)zoeken - (na-)beschouwen. Een "volledige" ontdekkingsweg kan als volgt beschreven worden. Daarbij wordt verondersteld, dat de opleider het initiatief neemt en de voortgang bewaakt. Deze rol kan echter ook door de lerenden zelf worden vervuld.

1. Inleiden (zich voornemen)

De opleider/begleider spreekt over de bedoeling van de te ondernemen activiteit, b.v.: onbekend gebied verkennen, namelijk..... meer inzicht verwerven in....., een aantal wetmatigheden ontdekken....., enz.
 Waartoe, waarom op deze wijze, e.d.
 (oriëntatie en motivatie)

2. HANDELEN/WAARNEMEN

"zaaien"

De opleider zorgt voor (biedt aan, schept) een concrete situatie, waarin de lerenden al doende (proberen, observeren, enz.) iets kunnen ervaren. Verschijnselen, gebeurtenissen, e.d. vormen het "ervaringsmateriaal".

3. Vragen

De ervaring roept vragen (problemen) op of deze worden door de opleider ingebracht, om gericht te kunnen zoeken. Een vraag n.a.v. een ervaring betekent een uitdaging.

4. ONDERZOEKEN

"groeien"
 "rijpen"

De lerenden bewerken de problemen door veronderstellen, toetsen, discussiëren, enz. al of niet met hulp van de opleider. Daarbij kunnen zij geleidelijk of sprongsgewijze iets ontdekken.

5. Verzamelen en ordenen

van vondsten, (voorlopige) conclusies.

6. BESCHOUWEN

"oogsten"

De lerenden bezien het gevondene o.l.v. de opleider. Zij maken zich los van het bijzondere geval, evalueren, generaliseren om zich de essentie, de draagwijdte, e.d. van het nieuwe inzicht bewust te worden en dit te verdiepen.

7. Vastleggen

van nieuwe inzichten. De neerslag van het verworven inzicht krijgt zo weer de vorm van kennis, die meegenomen of doorgegeven kan worden.

De belangrijkste kenmerken van de ontdekkingsweg zijn:

- een éénmalige situatiegebonden ervaring wordt verwijd tot een algemeen inzicht, dat licht kan werpen op vele andere gebeurtenissen;
- de ontdekkingsweg loopt van doen naar denken (de instructieweg van denken naar doen);
- het einddoel van de ontdekkingsweg is meer "open", er kan iets uitkomen, dat ook voor de opleider geheel nieuw is. De weg is daarom minder voorspelbaar en exact te plannen, houdt daarom een risico in - leidt echter, als het enigszins lukt, tot veel groter bevrediging van opleider en deelnemers. Het is een reis, waarvan de route voor een belangrijk deel bepaald wordt door wat men onderweg tegenkomt;
- de "autoriteit" ligt meer bij de feiten, die ervaren worden, dan bij de opleider; deze komt daardoor in de begeleidende rol;
- in het begin van de ontdekkingsweg houdt de opleider zich het meest terug, om vervolgens steeds meer deel te nemen.

De ontdekkingsweg is dus in vele opzichten het omgekeerde van de instructieweg.

De bovenstaande beschrijving van de leerwegen roept een aantal vragen op, zoals:

- wat is het verband tussen opleidingsdoelen en niveaus van leren en (keuze van) de leerweg?
- welke typische moeilijkheden kom je bij de instructieweg, respectievelijk de ontdekkingsweg tegen en wat is in dat opzicht te verwachten in elk van de fasen van de leerweg?
- hoe reageren deelnemers op de beide wegen (waardering, weerstand) en wat kan de opleider doen om de motivatie zo

gunstig mogelijk te beïnvloeden?

- op grond van welke criteria kies je de instructie- of de ontdekkingsweg?
- in welke gevallen is het raadzaam de volledige weg te doorlopen en wanneer kan men met delen ervan volstaan?

Deze en dergelijke vragen komen, zoveel als gewenst en mogelijk is, tijdens de leergang aan de orde.